

SZEGED ÉS '48

Az idén márciusban az 1848—49-es magyar forradalom és szabadságharc 125. évfordulóját ünnepeltük szerte az országban. Szeged nem akármilyen szerepet játszott szabadságharcunkban, nagyon sok azoknak a szegedieknek a száma, akik életüket áldozták a 48-as eszmékért és függetlenségünk kivívásáért.

A szegedi levéltárban több iratcsomóra megy a 48-as iratok mennyisége. Ezek nagy része a 48—49-es szabadságharcra foglalkozik vagy azzal kapcsolatos. Tetemes azoknak a 48-as iratoknak a száma, melyeket Reizner János Szeged története c. nagy munkájának szabadságharcunkkal foglalkozó fejezetei sem tartalmaznak. Ezért ha egy újabb nagy Szeged története monográfia elkészítésére fognak vállalkozni, szükség lesz ezeknek az iratoknak az áttanulmányozására is. Az iratok megmutatják Szegednek a 48-as forradalomban és szabadságharcban betöltött, különösen a Tiszántúlon és a Délvidéken játszott jelentős szerepét.

Igen fontosak és értékesek azok a követjelentések, amelyekből Szegeden értesültek az 1847—48. évi pozsonyi országgyűlés eseményeiről és a pesti forradalom kitöréséről. Szeged országgyűlési követe Rengey Ferdinánd volt. A pesti forradalomról Szeged népe 1848. március 17-én értesült. Másnap, március 18-án a Piacz téren — a mai Széchenyi téren — nyilvános népgyűlést tartottak, ahol elfogadták a 12 pontot. Eppen helvásár napja volt, és a téren tartott népgyűlésen 4000 ember vett részt. Fennmaradt március 23-ról az a követjelentés, amely értesítette Szeged népét arról, hogy az országgyűlés elfogadta a magyar felelős minisztériumról, a nemzetőrségről, az úrbéri terhek megszüntetéséről, az ősiség eltörléséről szóló törvényeket. Rengey jelentésének végén azt írta, hogy „hiszem sietős tudósításon által Szeged város lelkes lakosainak örömet okozhatok”.

A Városi Tanács 1848. május 25.-i közgyűlési jegyzőkönyve szerint új választásokat tartottak, amelynek eredményeként Vadász Emánuel lett a polgármester, Tóth Mihály a főbíró, Farkas János pedig a főkapitány. Május 23-án sor került az állandó nemzetőrség megszervezésére, ennek pontos névjegyzéke fennmaradt levéltárunkban. A kimutatás szerint a belterületi nemzetőrség

létszáma 4600 főt, a külterületi — tanyai — nemzetőrsége 200 főt tett ki.

Kossuth Lajos 1848. május 23-án hívta fel Szeged lakosságát, hogy „adakozzon a haza javára”. Megmaradt az az irat, amely szerint Kossuth felhívására Szeged „Palánk” részének lakossága 746 Ft 53 kr-t gyűjtött össze katonai felszerelésre.

A szabadságharc idején Szegedet 1848 júniusától 1849 ápriliséig fenyegették a szerb támadások. 1848. június 8-án kelt Zenta város polgárainak levele, amelyben arra kérték a szegedieket, hogy küldjenek nagyobb létszámú honvédszázadot, akikkel meg tudják állítani a szerbek előnyomulását. A szegediek Zenta és a többi délvideki város segítségére siettek, kiküldték a 3. honvédszázadot. Ugyanakkor Mészáros Lázár hadügyminiszter fennmaradt, 1848. június 24-én kelt levele arról intézkedett, hogy Szeged a szerbek elleni sikeres támadáshoz 75 000, gytaccsal ellátott töltenyvet kapjon.

Szemere Bertalan belügyminiszter 1848. augusztus 29-én levelet intézett Szeged polgármesteréhez. Levelében arról tudósította a várost, hogy „a haza vesztélyben van, ezért hivatott össze rendkívülileg az országgyűlés, eszközei a haza megmentésének az örökké diadalmaskodó lelkesedésen kívül: pénz és hadsereg”.

Az ország nehéz helyzete Jelasics támadása következtében állt elő. Kossuth ezért indult alföldi toborzókörútra. Szegedre október 4-én délután 3 órakor érkezett meg Vásárhelyről Szeged népe hatalmas lekesedéssel fogadta. Híres beszédét szinte minden szegedi ismeri. Megmaradt viszont levéltárunkban azok névsora, akik Kossuthot fogadták. A zenészek szép teljesítményükért még díjazásban is részesültek, fejéknél 6 Ft-ot kaptak a Városi Tanácstól.

A szerbek újabb támadásai miatt Kossuth Lajos, mint a Honvédelmi Bizottmány elnöke, 1848. október 17-én kelt levelében népfelkelést hirdetett a „ráczok ellen”. Egressy Gábort kinevezte szegedi és Tisza-vidéki kormánybiztossá. Egressy 1848. november 11-én felhívást intézett a „Tisza-vidéki magyar néphez”, amelyben tudatta, hogy a „ráczok Verseczet azután Nagy-Becskerekét akarják megtámadni, és a Bánátot egész a Tiszáig hatalmukba keríteni”.

Szeged hadiközpont lett. A városban megkezdődtek az erődítési munkálatok, melyből még a tanulóifjúság is ki akarta venni a részét. Erdemes idézni az 1848. december 18-án kelt hazafiúi lelkesedéstől lángoló levélből: „tudomására jutván mellékes úton a helybeli középtanodai igazgatóságnak, s a romlatlan keblű tanuló ifjúságnak, hogy hön szeretett városunk körül árkkoltatni szándékoltatik, tartozó kötelességünknek tartjuk föntnevezett igazgatóság és tanuló testület karját, és minden erejét e szent célra följajánlani”.

A szabadságharc egész időszaka alatt nagy gondot fordítottak a kémek elleni küzdelemre. A Honvédelmi Bizottmány 1849. január 12-én nyílt rendeletet intézett Szeged polgármesteréhez, amelyben arra utasította, hogy fogják el a Debrecenből Szeged felé tartó Arnold Jakabot, mert kémtevékenységet folytat a szerbek számára. A fennmaradt iratok tanúsítják, hogy Arnold Jakabot sikerült is letartóztatni, amelyre annál is inkább szükség volt, mert két hét múlva már bekövetkezett a szerbek újabb támadása Szőreg irányába.

Kossuth 1849. január 22-én csodálatos, szónokias stílusú levélben hívta fel a szegedieket a szerbek elleni küzdelemre. Leveleinek végsora: „Szeged magyar népén idegen önkény uralmat soha sem fog gyakorolni. Velünk van Isten és az igazság. Éljen a haza!” A felhívás nem maradt hatás nélkül, a szegediek erejük megfeszítésével február 11-én az újszegedi csatában, február 13-án pedig a szőregi csatában nagy győzelmet arattak a szerbek felett.

Szegednek a szabadságharcban játszott szerepét mutatja, hogy a 3. zászlóalj 43 csatában vett részt, 1689 főből állt alakulásakor — csupán Szolnoknál, a kartácspariban a zászlóaljnak 700 sebesültje s halottja lett — s így valóban nem csoda, hogy az első teljes létszámából 1849 augusztusára már csak 193-an maradtak életben. Ezek a megmaradt igen becses iratok hűen mutatják Szegednek a 48-as forradalom és szabadságharcban betöltött szerepét és jelentőségét.

PERNEKI MIHÁLY

Simon Lajos

ÖREGEK TÉL UTÁN

Köszönhetjük levett kalappal, megint a jó, meleg napot, ó, fényzőn, élet-rügy, hurrá: még itt vagyunk, megadatott

nézi, hogy a gyöker-szakító tél után mind éled a fa, s a léglökéses szárnyú, bátor madarak hogy húznak haza.

Milyen a boldogító zápor, hogy száll a felhő messzire, s már életünkől olyan távol hogy zeng a gép erős szíve.

Dióért nyögve lehajolni dorggal tépett fák alatt, s megint csak életet remélni, ha szürke lombok hullanak.

NYERTÉS

Eppen munkába indultam, amikor feleségem orrom alá lökte a háromszázalékos békekölcsönnyeremény-jegyzékét. Egy szempillantás alatt átjutottam a kötvényszámok kavalkádját, s azonnal észrevettem: egyszem békekölcsönnyereményemmel kerek száz rubelt nyertem!

Utközben beugrottam a takarékpénztárba, felvettem a nyereményt. Ahogy odaértem a munkahelyemre, telefonált egyik ismerősöm, s hivatkozva az ő ismerősére, aki látta a nyereményem átvételét — kölcsönkért hetvenöt rubelt.

— Neked most annyi pénz van, mint a halnak...

En azt mondtam, ez túlzás, de ismerősöm, jent említett ismerőse állítására hivatkozva, megsértődött:

— Ne sopánkodj, ezer rubelt vágdál zsebre, abból igazán adhatás!

— Óriási tévedés, nem ezer, hanem csak száz! — kiáltottam dühösen.

— Nem érdekes, mindössze 75 rubel kell. Ebédszünetben beugrom hozzád.

Es felkeresett. Száz rubelemből huszonöt maradt, amire én tíz körömmel ragaszkodtam.

A fenti szituációnak valaki szem- és fültánija lehetett, mert nyomban rámszállt Mástábov, a tervező. Orrom előtt meglepett egy népsorokkal teli papírt, s megkért: írjam alá, és pénzben járuljak hozzá az egyik nyugdíjba vonuló kartársunk részére indított ajándékakcióhoz. Nyereményem megmaradt részét Mástábov tette zsebre.

Délután hivatott az igazgató.

— Nem viselném el — mondta —, ha mellőzöttnek érezném

magát... Ön ugyebár, jó lelkű, érzelmgazdag ember?

— Hogyne — bölintottam, valami cseles fogásra gondolva.

— Nos, meggyőződésem, hogy a múlt havi jutalmat megérdemelten kaptá, de ugyebár most, hogy busás nyeremény üti a markát, meg se kottyan magának az a néhány rubelecske? Mert tudja, Milkina, az árukezelő jobban rá van utalva, hisz újra ikrei születtek.

Amikor mindezek után magamhoz tértem, felhívtam a feleségemet:

— Ejnye, ejnye — mondta rosszalóan —, amíg én reggeltől estig itt rostokolok, te eliszod a nyereményt...

— Esküszöm neked, én egy kortyot se... Azt a szerencsétlen száz rubelt...

— Ah, szóval már csak száz maradt? És hol van ezenkívül még kétszáz? Becsületszavamra, ha nekem nem hozod haza azt a háromszáz rubelt, akkor le is ül, fel is ül!

Uram teremtom! Honnan a fellegből varázsolják elő háromszáz rubelt? Azaz csak kétszázhuszonötöt, mert hetvenötöt az ismerősöm vitt el és ő bizonyíthatja a feleségem előtt, hogy nála van. Felhívom!

— Drága Misám, könyörgök: telefonálj a feleségemnek, mond meg neki, hogy te tartozol nekem 75 rubellel. Valamelyik hülye azt mondta neki, hogy háromszázat nyertem, s most ennyit kell letenni az asztalra. De hát honnan kerítsek? A zsemben mindössze 50 rubel van, amit a fizetésemből kispóroltam.

— Először is — mondta Misa —, egy fél órán belül ide add nekem azt az ötvenest. Ertem? Másodszor: beszélék a nejeddel és megmondom, hogy a háromszázat kölcsön adtad nekem fél évre.

Harminc perc múlva Misa nálam volt, eltette az ötvenest, visszaadott belőle húsz kopejkát, kiadási költségekre. Három óra múlva magam is otthon voltam.

Feleségem kitörő örömmel fogadott:

— Felkeresett Misa barátod — újságolta. — Azt mondta, kölcsön adtad neki a háromszáz rubelt, hogy befizethessen a fiókszövetkezetbe... Ismerem én az ilyen szövetkezeteket! Egy szó, mint száz, megmondtam neki, hogy ha egy órán belül nem adja vissza azt a háromszáz rubelt, telefonálok a feleségének... Tesék, itt a pénz! És, el ne felejtsem: bocsanatot kért, amiért ilyen kis cimletekben fizetett.

SZ. ZVANCEV

